

KOREN- EN PELMOLEN "DE VIER WINDEN"

door Henk Berends

Op bezoek bij Piet van Dijken, vrijwilliger op de koren- en pelmolen *De Vier Winden* te Pieterburen.

Zaterdagmiddag 18 februari. Op weg naar Pieterburen. Er waait een stevige wind. In het ruime Groninger landschap zie je deze molen al van verre staan. Piet is aan het malen met 'blote benen'. Dit betekent zoveel als draaien zonder zeilvoering. In deze winderige omgeving is het malen zonder zeilen geen bijzonderheid. Het is erg rustig in het wadloopdorp. Mensen zijn bezig met hun zaterdagse werkzaamheden.

De deur van de molen staat uitnodigend open. De molen staat er keurig bij. *De Vier Winden* is door de gemeente Eenrum in 1967 aangekocht. Hiermee werd sloop van deze mooie molen voorkomen.

Het voormalig molenaarshuis uit 1734 lag toen al tegen de vlakte....

In de periode 1971-1973 volgde een grondig herstel van de molen. Sinds 1934 had de molen zelfzwichting met verdekkeerde roeden.

Het nieuwe wiekenkruis, met een vlucht van 21 meter, is voorzien van een oud-hollandse ophekkings-

Zoals gezegd, de molen ziet er uitwendig prima uit. Piet van Dijken is sinds november 1986 vrijwilliger op deze molen. Voorheen draaide Piet op de *Goliath* bij Roodeschool.

Als jonge jongen was hij al kind aan huis op de molen *De Jonge Hendrik* van Tiddo Muda in Den Ansel. Hier is zijn liefde voor de molens tot ontwikkeling gekomen. In het dagelijks leven volgt Piet een omscholingscursus voor timmerman. Hij wil graag van de molenbouw en restauratie zijn beroep maken. Zijn enthousiasme voor molens is te zien in de molen van Pieterburen.

Onlangs werd, samen met H.J. Berghuis, de elektrische installatie uitgebreid tot in de kap, zodat er nu overal licht is.

Inwendig moet er nog het één en ander aan de molen gebeuren. Van de zeer complete inrichting is op dit moment alleen de maalstoel te gebruiken. De legeringsbalken van de eerste zolder en de pelzolder zijn ter

hoogte van de muur vrijwel verrot. Het gebruik van de pelstenen is op dit moment niet mogelijk. Er zal mogelijk dit jaar opdracht tot herstel gegeven worden.

De legeringsbalken zullen worden opgevijseld en worden voorzien van sleutelstukken, zodat de verzakkingen ongedaan worden gemaakt.

Hopelijk kan binnen afzienbare tijd de pellerij, elevatoren en waaierkast weer in gebruik worden genomen.

Over de inrichting van de molen laten we Piet van Dijken zelf aan het woord. Hij wil in het hierna volgende stuk, uw belangstelling opwekken, om de molen eens van binnen te bekijken.

Sinds november 1986 ben ik vrijwillig molenaar op deze molen, welke aan de oostzijde van het dorp staat, bij de haven. Al dadelijk zag ik dat deze molen aan zijn inrichting iets bijzonders had. Dit betreft voornamelijk de opstelling van de werktuigen.

De molen heeft twee pelstenen en één koppel maalstenen.

Laten we beginnen op de steenzolder. Hier ligt tegen het zuidwestelijk veld van het achtkant, het koppel maalstenen. Op zich is hiermee niets bijzonders aan de hand. Echter bij het omhoog luten van het te malen produkt geeft deze ligging van de maalstoel extra werk. Het luiwerk bevindt zich namelijk tegenover de maalstoel. De zakken moeten dus over de steenzolder naar de zakkebak worden gesleept. Om de mulder het tilwerk te besparen, is er een tweede luiwerk aangebracht in de buurt van

Een zomerse opname van de molen "De Vier Winden" te Pieterburen met volle zeilen in aktie.

Foto:
M.E. van Doornik,
16 juli 1988.

de maalstoel, voorzien van een kort touw. Het is mij gebleken dat het laatstgenoemde lutwerk aanmerkelijk ouder moet zijn dan het exemplaar, dat zich tegenover de maalstoel bevindt.

Op de steenzolder bevinden zich tevens de beide gersthokken van de pellerij. Door het rechter hok draait binnen een apart afgeschoten ruimte, de pelspil van de voorloperpelsteen.

In pelmolens in de provincie Groningen bevinden zich de gersthokken in dezelfde lijn op de steenzolder als de beide pelstenen op de pelzolder. In deze molen bevinden ze zich echter op een afwijkende plaats.

Gaan we naar de eronder gelegen pelzolder ter hoogte van de stelling, dan zien we hier de beide pelspillen, pelkaren, zeverij met halfschilhouk en niet te vergeten de maalbak met het lichttouw. De lijn van de stellingdeuren en pelspillen is bij deze molen zuidoost-noordwest, gewoonlijk oost-west. De zeverij, die zich in het halfschilhouk aan de zuidwestkant bevindt, is ten opzichte van de pellerij normaal opgesteld. Doordat de maalbak op de steen zolder zich ook aan de zuidwestkant bevindt, ligt de maalbak van deze maalstoel juist voor het kaar van de zeverij.

Zeer vreemd opgesteld. Ook afwijkend van normaal is hier, dat de zeverij

met een riem wordt aangedreven vanaf de pelspil van de voorloper-pelsteen. Normaal wordt de zeverij vanaf de pelspil van de naloper-pelsteen aangedreven.

De korte jacobs ladder wordt aangedreven door de naloper-pelspil tegen normaal vanaf de voorloper. Weer lager op de watersolder wordt de waaiër aangedreven vanaf de bolspil van de voorloper-pelsteen, tegen normaal vanaf die van de naloper.

Vermoedelijke oorzaak van deze buiten-gewone inrichting van de molen en conclusie:

Normaal is het zo dat het koppel maalstenen direkt naast het luiwerk op de steenzolder staat opgesteld. Zodoende kan de mulder, als hij aan het luten is, direkt de zakken graan op de zakkebok hijsen. Dus geen extra werk met slepen en een tweede luiwerk. Op de pelzolder zagen we dat de maalbak direkt voor het kaar van de zeverij is opgehangen. Voor de mulder die aan het malen is, is dat geen probleem, maar de pelmulder wordt zeer gehinderd om het produkt van de naloper-pelsteen met behulp van de schootemmer in het kaar van de zeverij te storten. Dat probleem is in deze molen opgelost door een korte

jacobs ladder te plaatsēn, die het produkt uit de naloper-pelsteen nu in de zeverij kan storten.

Zeer vermoedelijk is de molen in 1846 gebouwd als korenmolen met één koppel maalstenen, gelegen in de oosthoek van de steenzolder, direkt naast de lui luiken.

Ik baseer deze gedachte op het feit, dat in een van de legeringsbalken op de pelzolder een groot rond gat zit, waardoor de bolspil gelopen zou kunnen hebben. Men zou dan later de pellerij hebben ingebouwd en om - voor mij onbekende redenen - de maalstoel hebben verplaatst naar de zuidwestkant.

Dat de molen inderdaad alleen als korenmolen zou zijn gebouwd is, gezien de vrij lichte constructie van het achtkant, welhaast zeker. Pelmolens vragen immers om een zware achtkantconstructie.

Een ieder die na het lezen van dit artikel de molen graag eens wil bezoeken, kan gerust eens langs komen. Piet van Dijken is in principe op zaterdagmiddag van ongeveer 13.00 tot 17.00 uur op de molen aanwezig.

Piet van Dijken
Schoolstraat 41
9981 AL Uithuizen